

## מקורות בנושא התוכחה

<http://www.faitbit.org.il> 8/5/2021

[ערכין טז/ב] מנין לרואה בחבירו דבר מגונה שחייב להוכיחו? שנאמר [ויי טז] "הוכח תוכיח". הוכיחו ולא קבל מנין שיחזור ויוכיחו? תלמוד לומר "תוכיח" מכל מקום. יכול אפילו משתנים פניו [רשיין] שוכיחו ברבים להלבין פניו? תלמוד לאמר "ולא תשא עליו חטא". [ארחות צדיקים - שער התשובה, רמבין] למדנו שאם לא יוכיחו יענש על חטאיו. וכן אמר דוד [תחי נא טו] "אלמדה פושעים דרכיך וחטאים אליך ישובו". ד"א [ארחות צדיקים - שער האכזריות, רשיין] אל תוכיחו בחזקה ובאכזריות לביישו ותקבל עליו חטא.

[יחי ג יח, לג ח] "באמרי לרשע מות תמות ולא הזהרתו ולא דברת להזהיר רשע מדרכו הרשעה לחיתו - הוא רשע - בעונו ימות ודמו מידך אבקש. ואתה כי הזהרת רשע מדרכו לשוב ממנה ולא שב מדרכו הוא בעונו ימות". [יחי יח ל] "שובו והשיבו מכל פשעיכם". [ישי מו ח] "... קשיבו פושעים על לב".

[שמי לא יד] "ושמרתם את השבת כי קדש הוא לכם מחלליה מות יומת כי כל העשה בה מלאכה ונכרתה הנפש ההוא מקרב עמיה".

[שבת לג/א] כל המנבל את פיו מעמיקין לו גיהנם שנאמר [משלי כב יד] "שוחה עמוקה פי זרות...". אף שומע ושותק שנאמר "זעום ה' יפול שמי".

[ערכין טז/ב] אמר רבי אלעזר בן עזריה: תמה אני אם יש בדור הזה מי שמקבל תוכחה. אמר רבי עקיבא: תמהני אם יש בדור הזה שיודע להוכיח.

אמר רבי טרפון: תמה אני אם יש בדור הזה מי שיכול להוכיח, אם אמר לו: 'טול קיסם מבין שינך!' אמר לו: 'טול קורה מבין עיניך!' (אם מוכיח את חברו על עבירה קטנה, הוא משיבו: אתה עברת עבירה גדולה ממני).

... עד היכן תוכחה [רשיין] אדם חייב להוכיח את חבירו? רב אמר: עד הכאה. ושמואל אמר: עד קללה. רבי יוחנן אומר: עד נזיפה.

[מנחות כט/ב] אמר (משה) לפניו: רבש"ע, יש לך אדם כזה (ר' עקיבא) ואתה נותן תורה על ידי?

[שמי לב ט] "ויאמר ה' אל משה ראיתי את העם הזה והנה עם קשה ערף הוא". [רשיין] מחזירין קשי ערפם לנגד מוכיחיהם וממאנים לשמוע. [ימייל] אם אדם מוכיחם, הם מפנים ממנו הצואר ומראים לו העורף ואינם מקבלים תוכחה משום אדם.

[בבא מציעא לא/א] [ילקויש וי - תריג] "הוכח" אפילו מאה פעמים "תוכיח". אין לי אלא הרב לתלמיד, תלמיד לרב מנין: תלמוד לומר "הוכח תוכיח".

[ארחות צדיקים - שער החניפות] מי שיש בידו למחות ואינו מוחה, ואינו נותן לב על מעשה החטאים, זה הדבר קרוב לחניפות, כי הם החוטאים חושבים: כיון שאינם מוחים בידינו ואינם מקנטרים אותנו, כל מעשינו הם טובים. ונצטוינו לבער הרע מקרבנו, שנאמר [דברים יג ו] "ובערת הרע מקרבך".

[ארחות צדיקים - שער הגאון] ... כי בעשותך מעשה הטוב לשם הבורא, ברוך הוא, לבד, דברי תוכחתך יתקבלו בפני העולם, גם אם לא תחשוב כך, כי אין קבלת התוכחה תלויה במחשבותך.

[שבת נד/ב] מי שאפשר לו למחות באנשי ביתו ולא מיחה - נתפס על אנשי ביתו, באנשי עירו - נתפס על אנשי עירו, בכל העולם כולו - נתפס על כל העולם כולו.

[כתובות ק/ב] תלמיד חכם שבני עירו אוהבים אותו - לא משום שהוא מעולה ביותר, אלא משום שאינו מוכיחם בדברי שמים.

[תמיד ככ/א] שנינו, רבי אומר: איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם? **יאהב את התוכחות**, שכל זמן שתוכחות בעולם, נחת רוח באה לעולם, טובה וברכה באות לעולם, ורעה מסתלקת מן העולם, שנאמר [משלי כד כה] **"ולמוכיחים ינעם ועליהם תבוא ברכת טוב"**.

[ערכין טז/ב] אמר רב יוחנן בן נורי: מעיד אני עלי שמים וארץ שהרבה פעמים נלקה עקיבא על ידי שהייתי קובל עליו לפני רבן גמליאל, וכל שכן שהוספתי בו אהבה, לקיים מה שנאמר [משלי ט ח] **"אל תוכח לץ פן ישנאך, הוכח לחכם ויאהבך"**.

[סנהדרין קא/ב] מפני מה זכה ירבעם למלכות? מפני שהוכיח את שלמה, ומפני מה נענש? מפני שהוכיחו ברבים.

[יבמות סה/ב] כשם שמצווה לומר דבר הנשמע, כך מצווה שלא לומר דבר שאינו נשמע.

[אבות ב ד] ואל תדין את חברך עד שתגיע למקומו, ואל תאמר דבר שאי אפשר לשמוע שסופו להשמע.

[בבא מציעא קז/א] קשוט עצמך ואחר כך קשוט אחרים.

[שבת קמח/ב] הנח לישראל מוטב שיהו שוגגין ואל יהו מזידין. [ארחות צדיקים - שער התשובה] ומי שאינו מתעורר לשוב מחמת מוכיחיו, הלא יכפל עונשו.

[תמיד כח/א] כל המוכיח את חברו לשם שמים, מושכין עליו חוט של חסד.

[אבות דרבי נתן פרק כט] אהב את המוכיח ושנא את המשבחר, מפני שהמוכיח מביאך לחיי עולם הבא, והמשבחר מוציאך מן העולם.

[שבת קיט/ב] לא חרבה ירושלים, אלא בשביל שלא הוכיח זה את זה.

[משלי ט ז-ח] **"יִסֵּר לֵץ לֶקַח לוֹ קְלוֹן וּמוֹכִיחַ לְרִשָּׁע מוֹמוֹ"**. [רשי"י] מום הוא למוכיח שזה מחרפו ואינו שומע לו זו היא אזהרה שאסור לדבר עם המסיתים מדרך הישרה אפילו להוכיחם ולקרבם. **"אל תוכח לץ פן ישנאך הוכח לחכם ויאהבך"**.

[משלי יג יח] **"רִישׁ וְקִלְוֹן פּוֹרֵעַ מוֹסֵר וְשׁוֹמֵר תּוֹכַחַת יִכְבְּדוּ"**.

[משלי טו ה] **"אָוִיל יִנָּאֵץ מוֹסֵר אָבִיו וְשׁוֹמֵר תּוֹכַחַת יַעֲרֵם"**.

[משלי יח ב] **"לֹא יִחְפֹּץ כָּסִיל בְּתַבּוּנָה - כִּי אִם בְּהַתְגַּלּוֹת לַבּוֹ"**.

[משלי טו י-יב] **"מוֹסֵר רָע לְעֵזֵב אֵרַח שׁוֹנֵא תּוֹכַחַת יָמוֹת... לֹא יֶאֱהָב לֵץ הוֹכַח לוֹ אֵל תְּכַמִּים לֹא יִלְדוּ"**. [קהלת ט טז] **"... וְתִכְמַת הַמִּסְכָּן בְּזוּיָה - וּדְבָרָיו אֵינָם נִשְׁמָעִים"**.

[משלי טו לא] **"אֲזַן שְׁמַעַת תּוֹכַחַת חַיִּים בְּקֶרֶב תְּכַמִּים תִּלְוֶי"**.

[משלי יז ט] **"תַּחַת גְּעֵרָה בַּמִּבֵּין מֵהַכּוֹת כִּסִּיל מֵאֵה"**.

[משלי יט כה] **"לֵץ תִּפְהֶה וּפְתֵי יַעֲרֵם וְהוֹכִיחַ לְנַבּוֹן יִבִּין דַּעַת"**.

[משלי כד כה-כו] **"ולמוכיחים ינעם ועליהם תבוא ברכת טוב"**. שפתים ישק משיב דברים נכחים.

[משלי כד יא] **"הִצֵּל לְקַחִים לְמָוֶת וּמָטִים לְהֶרֶג אִם תִּחְשׂוּדוּ"**.

[משלי כה יב] **"נזם זהב וחלי כתם מוכיח חכם על אזן שמעת"**.

[משלי כח כג] **"מוכיח אדם, אחרי - חן ימצא, ממחליק לשונו"**.

[משלי ו א] **"בני אם ערבת לרעך" [ילקוט שמעוני] בתלמיד חכם הכתוב מדבר, בשעה שהזקן מתמנה אומר לו הקב"ה עד שלא נתמנית לא היית נתפס על הצבור עכשו שנתמנית נעשית ערב על הצבור. [משלי ז כו] "כי רבים חללים הפילה" - זה ת"ח שלא הגיע להוראה ומורה, "ועצומים כל הרוגיה" - זה ת"ח שהגיע להוראה ואינו מורה.**

[משלי ו כג] "... ודרך חיים תוכחות מוסר" [רשי"י] תוכחות המוסר הם מטים את האדם לחיים. נמצא שהם דרך החיים.

[משלי ג יא-יב] "מוסר ה' בני אל תמאס ואל תקץ בתוכחתו. כי את אשר יאהב ה' יוכיח וכאב את בן ירצה". [רשי"י] "מוסר ה' בני אל תמאס" - אם יבואו עליך יסורין יהיו חביבין עליך. ולא תקוץ - מלשון [ברי' כז מו] "קצתי בחיי". "וכאב את בן ירצה" - שרוצה בבנו להטיב לו ויפייסהו לאחר שמכחו בשבט כן יערב לך הטובה אחר המכה.

[משלי י יז] " ועוזב תוכחת מתעה" [רשי"י] את עצמו ואת אחרים.

[ישעיה כט כא] "מחטיאי אדם בדבר ולמוכיח בשער יקשון ויטו בתהו צדיק".

[רשי"י] לשון מוקש. [מלבי"ם] אם הוכיח אותם המוכיח על האון הקישו אותו.

[עמוס ה יז] "שנאו בשער מוכיח ודבר תמים יתעבו".

[ירמיהו יז יז] "על מי אֲדַבְרָה וְאֶעֱיֵדָה וְיִשְׁמְעוּ? הֲנֵה עֲרֵלָה אֲזַנֵּם וְלֹא יוּכְלוּ לְהַקְשִׁיב. הֲנֵה דָבָר ה' הֲיָה לָהֶם לְחֶרֶף - לֹא יִקְפְּצוּ בּוֹ".

[רמב"ם - הלכות תשובה ד ב] ... חמשה דברים הנועלים דרכי התשובה בפני עושיהן... והשונא את התוכחות שהרי לא הניח לו דרך תשובה שהתוכחה גורמת לתשובה שבזמן שמודיעין לו לאדם חטאיו ומכלימין אותו חוזר בתשובה כמו שכתוב בתורה [דבי ט ז] "זכור ואל תשכח... ממרים הייתם... [שם כט ג] "ולא נתן ה' לכם לב... [שם לב ו] "עם נבל ולא חכם" וכן ישעיהו הוכיח את ישראל ואמר [יש' א ד] "הוי גוי חוטא" [שם ג] "ידע שור קונהו" [שם מח ד] "מדעתי כי קשה אתה" וכן צוהו האל להוכיח לחטאים שנאמר [שם נח א] "קרא בגרון אל תחשוך" וכן כל הנביאים הוכיחו לישראל עד שחזרו בתשובה לפיכך צריך להעמיד בכל קהל וקהל מישראל חכם גדול וזקן וירא שמים מנעוריו ואהוב להם שיהא מוכיח לרבים ומחזירן בתשובה וזה ששונא את התוכחות אינו בא למוכיח ולא שומע דבריו לפיכך יעמוד בחטאתיו שהם בעיניו טובים.

#### [רמב"ם - הלכות דעות ו]

(ה) כל השונא אחד מישראל בלבו עובר בלא תעשה שנאמר [וי' יט יז] "לא תשנא את אחיך בלבבך". ואין לוקין על לאו זה לפי שאין בו מעשה ולא הזהירה תורה אלא על שנאה שבלב אבל המכה את חבירו והמחרפו אע"פ שאינו רשאי אינו עובר משום לא תשנא.

(ו) כשיחטא איש לאיש לא ישטמנו וישתוק כמו שנאמר ברשעים [שמ"ב יג כב] "ולא דבר אֲבִיבֵיךָ". עם אֲמִנּוֹן לְמַרְעֵ וְעַד טוֹב כִּי שָׁנָא אֲבִיבֵיךָ אֶת אֲמִנּוֹן" אלא מצוה עליו להודיעו ולומר לו למה עשית לי כך וכך ולמה חטאת לי בדבר פלוני. שנאמר [וי' יט יז] "הוכח תוכיח את עמיתך" ואם חזר ובקש ממנו למחול לו צריך למחול ולא יהא המוחל אכזרי שנאמר [ברי' כ יז] "ויִתְפַּלֵּל אֲבִיבֵיךָ אֶל הָאֱלֹהִים" (בעבור אבימלך...).

(ז) הרואה חבירו שחטא או שהלך בדרך לא טובה מצוה להחזירו למוטב ולהודיעו שהוא חוטא על עצמו במעשיו הרעים שנאמר "הוכח תוכיח את עמיתך". המוכיח את חבירו בין בדברים שבינו לבין חבירו בין בדברים שבינו לבין המקום צריך להוכיחו בינו לבין עצמו וידבר לו בנחת ובלשון רכה ויודיעו שאינו אומר לו אלא לטובתו להביאו לחיי העולם הבא אם קיבל ממנו מוטב ואם לאו יוכיחו פעם שניה ושלישית וכן תמיד חייב אדם להוכיחו עד שיכהו החוטא ויאמר לו איני שומע וכל שאפשר בידו למחות ואינו מוחה הוא נתפש בעון אלו כיון שאפשר לו למחות בהם.

(ח) המוכיח את חבירו תחלה לא ידבר לו קשות עד שיכלימו שנאמר "ולא תשא עליו חטא" כך אמרו חכמים יוכל אתה מוכיחו ופניו משתנות ת"ל "ולא תשא עליו חטא" מכאן שאסור לאדם להכלים את ישראל וכל שכן ברבים אע"פ שהמכלים את חבירו אינו לוקה עליו עון גדול הוא כך אמרו חכמים [ב"מ נח/ב] המלבין פני חבירו ברבים כאילו שופך דמים [סנהדרין קז/א] אין לו חלק לעולם הבא. לפיכך צריך אדם להזהר שלא לבייש חבירו ברבים בין קטן בין גדול ולא יקרא לו בשם שהוא בוש ממנו ולא יספר לפניו דבר שהוא בוש ממנו במה דברים אמורים? בדברים שבינו אדם לחבירו. אבל בדברי שמים אם לא חזר בו בסתר מכלימין אותו ברבים ומפרסמים חטאו ומחרפים אותו בפניו ומבזין ומקלליו אותו עד שיחזור למוטב כמו שעשו כל הנביאים בישראל.

[קשו"ע סימן כט - מדות שירגיל בהם האדם את עצמו יג] כל השונא אחד מישראל בלבו עובר בלא תעשה, שנאמר [וי' יט יז] "לא תשנא את אחיך בלבבך" (ע"ל סי' קפ"ט ס"ה). ואם חטא איש כנגדו לא ישטמנו וישתוק כמו שנאמר ברשעים [שמ"ב יג כב] "ולא דבר אבשלום את אמנון מאומה למרע ועד טוב כי שנא אבשלום את אמנון", אלא מצוה עליו להודיעו ולומר לו: למה עשית לי כך וכך? למה חטאת לי בדבר זה? שנאמר [וי' יט יז] "הוכח תוכיח את עמיתך". ואם חזר ובקש ממנו למחול לו,

צריך למחול לו ולא יהא אכזרי, שנאמר [בראשית כ יז] "ויתפלל אברהם אל האלהים וירפא אלהים את אבימלך..."

[אבות דר"נ טז] ושנאת הבריות כיצד? מלמד שלא יכוין אדם לומר אהוב את החכמים ושנא את התלמידים, אהוב את התלמידים ושנא את עמי הארץ, אלא אהוב את כולם ושנא את האפיקורסים והמסיתים והמדיחים וכן המסורות. וכן דוד אמר [תהי קלט כא] "משנאיך ה' אשנא ובתקומיך אתקוטט תכלית שנאה שנאתים לאויבים היו ליי". הלא הוא אומר [ויי יט יח] "ואהבת לרעך כמוך אני ה'", מה טעם? כי אני בראתי! ואם עושה מעשה עמך אתה אהבו, ואם לאו אי אתה אהבו?!

[ישי נט יד] "... פי כשלה ברחוב אמת ונכזה לא תוכל לבוא".

[סנהדרין צא/א] תניא רבי נחמיה אומר דור שבן דוד בא בו העזות תרבה והיוקר יעות והגפן יתן פרו ויהיין ביוקר ונהפכה כל המלכות למינות ואין תוכחה. [רש"י סוטה מט/ב] ואין תוכחה - אין לך אדם שיוכל להוכיח שכולם נכשלים בחטאות וכשמוכיחין אומר לו 'אתה כמוני'.

[מלאכי ג טו] "... גם בָּחֲנוּ אֱלֹהִים וַיִּמְלְטוּ". [רש"י] לומר נראה מה יוכל לעשות לנו? וימלטו מן הרעה ולא נכשלו.

[תהי לח טו] "ואהי כאיש אשר לא שָׁמַע ואין בפיו תוכחות".

## מנהיגי הדת לא עתידים לזכות בדין שמים

[ישעיהו ג יד]

יְהִי בְּמִשְׁפָּט יְבוּא

עִם זְקֵנֵי עַמּוֹ וְשָׂרָיו

וְאַתֶּם בְּעֵרְתֶם הַכֶּרֶם<sup>1</sup>

גִּזְלַת הָעֲנִי בְּבִתְיֵכֶם<sup>2</sup>.

<sup>1</sup> 95% מישראל לא מתעניינים בתנ"ך ובספר ההלכה שו"ע על דיקדוקיו המופלאים.  
<sup>2</sup> מפלגות דתיות מממנות מכספי פועלי ישראל היגעים את בני הישיבות שאף אינם משרתים בצה"ל.

"הַכֶּרֶם" הוא כמובן ישראל, "בְּעֵרְתֶם" כיצד?

[רמב"ם יד החזקה - הלכות ממרים פרק ג' סעיפים א'-ב'] מי שאינו מודה בתורה שבעל פה... הרי זה בכלל האפיקורוסין ומיתתו בכל אדם. מאחר שנתפרסם שהוא כופר בתורה שבעל פה מורידין אותו ולא מעלין והרי הוא כשאר כל האפיקורוסין והאומריין אין תורה מן השמים והמוסרין והמומרין שכל אלו אינם בכלל ישראל ואין צריך לא לעדים ולא התראה ולא דיינים אלא כל ההורג אחד מהן עשה מצוה גדולה והסיר המכשול.

@FaithBit